

Світлана Гуркіна (Львів, Україна)

XIV КОНФЕРЕНЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ УСНОЇ ІСТОРІЇ У СІДНЕЇ, 12—16 ЛИПНЯ 2006 Р.

Міжнародна асоціація усної історії (International Oral History Association — IOHA) збирається на свої великі та репрезентативні конференції кожні два роки в різних частинах світу. Тематика XIV конференції Міжнародної асоціації усної історії, яка відбулася 12—16 липня у Сіднеї, звучала інтригуюче — «Танцюючи з пам'яттю: усна історія та її аудиторія» («Dancing with memory: Oral History and its audience»). Співорганізаторами конференції виступили Асоціація усних істориків Австралії (Oral History Association of Australia), Державна бібліотека Нового Південного Вельсу (State Library of New South Wales), Сіднейський технологічний університет (University of Technology Sydney) та Університет Нової Англії (University of New England). Метою зібрання була спроба представлення зміни акцентів з осіб, які розповідають свої історії, і процесу інтерв'ювання, що були об'єктом багаторічного зосередження досліджень та інтерпретацій у ділянці усної історії, на тих, хто слухає. Тобто у добу дедалі більшого поширення цифрового наративу, який підсилюється візуальними елементами, організатори запропонували учасникам поміркувати і спробувати дати відповіді на запитання про те, хто ж є слухачами усних історій, у який спосіб ці історії слухають, який ефект вони справляють на своїх слухачів і які реакції викликають. Учасників конференції заохочували дослідити своєрідний «танець із пам'яттю», що виникає між оповідачем і слухачем, між актором-виконавцем чи результатом (кінцевим продуктом) проектів усної історії (книги, радіопередачі, вистави, експозиції тощо) та їхньою аудиторією. Серед учасників були представники дуже різних середовищ (науковці, музейники, працівники радіо і телебачення, судів, театральні, вчителі, непрофесійні кінооператори, учасники *community projects* тощо). Організатори також заохочували аналізувати, яким чином, через уже зrealізовані й поточні проекти, «танець із пам'яттю» включає в себе водночас приємність та біль у тристоронньому вимірі — для оповідача, інтерв'юєра й аудиторії — і як усвідомлення специфічної аудиторії визначає фокус і концептуальні межі індивідуальних проектів¹.

Було визначено 13 підтем, запропонованих для фокусування доповідей конференції:

- 1) **архівуючи пам'ять** (методологічні питання з фокусом на інтерв'ю як свідченні минулого для майбутніх дослідників, повторне використання інтерв'ю, електронні медіа та доступ до них, публікація усних інтерв'ю у текстах, колекції та їх користувачі);

- 2) **вогонь і вода** (питання навколишнього середовища, природні ресурси, катастрофи, символізм та історії, пам'ять про землю);
- 3) **зіплююча пам'ять** (усна історія в реабілітаційній роботі, неповносправність в історії медицини і медичної опіки, цілителі та терапія);
- 4) **острівні історії** (острівні нації, їхні історії та зв'язки, подолання моря і кордонів);
- 5) **пам'ять і спільнота** (де усна історія є головною для відтворення спільноти у певній місцевості чи може бути використана для документування спільноти, що зникла або була втрачена; спільнота і місцевість, представлення спільнот, діаспора);
- 6) **пам'ять і травма** (у випадках, що стосуються людських прав, справедливості чи реституції, де усна історія була застосована як свідчення тих, що пережили і вижили на війні, в умовах тероризму);
- 7) **місця і будівлі** (місцевості, питання спадщини і дебатів навколо неї, будівлі та їхні історії, музеї);
- 8) **присемності пам'яті** (де фокус зосереджений на усній історії як чуттєвому заангажуванні з голосом, зорове сприйняття (зображення фіксовані та в русі), дотик (матеріальна культура і музеї), перформанс (театр і музика), емоції і досвід);
- 9) **політичне минуле** (урядові агенції та корпоративна пам'ять, політика, політики, дисиденти);
- 10) **поділяючи і передаючи вірування** (релігійні традиції, усні традиції);
- 11) **історії в перекладі** (міжкультурний діалог і зустрічі);
- 12) **навчаючи і навчаючись** (там, де аудиторія є різновіковою, й усна історія — заангажованою у передачі культурного спадку або через формальне шкільне середовище, або неформальне родинне, чи через традиції спільноти; практика викладання; історії освіти, освітянський досвід);
- 13) **говорячи до самих себе** (історія усної історії, усна історія як міжнародний рух, 10-та річниця ЮНА, методології усної історії та виклики).

Офіційними мовами конференції були англійська та іспанська. Проф. Ріна Бенмаєр, президент ЮНА, у своїй доповіді на відкритті зазначила, що учасниками Сіднейської конференції є 390 учасників, які представляють 31 країну. Зрозуміло, що перевагу за кількістю представників мали господарі — австралійці. Серед учасників 10 осіб отримали грошову підтримку від стипендіального комітету ЮНА, що мала покрити витрати на подорож та проживання (всього на цю стипендію подавалося 80 осіб).

Організатори передбачили чотири форми роботи конференції: робітні (workshops), пленарні засідання, групи за інтересами і неофіційні зустрічі (під час кавабрейків, прийом у мерії Сіднея, вечері тощо). Очевидно, що перша і остання форми були не обов'язковими. У день перед офіційним відкриттям конференції, 11 липня, зацікавлені у поглибленні розуміння різних методологічних та практичних аспектів, пов'язаних із їхніми проектами усної історії, мали можливість отримати інформацію «з перших рук» у чотирьох запропонованих робітнях з метрами усної історії: Алессандро Портеллі («Творчі аспекти пам'яті»), Ліндою Шоупс («Підготовка інтерв'ю до публікації»), Алістером Томсоном («Інтерпретація усно-

історичних інтерв'ю») та Віном Ребергом і Міхаелем Феганом («Усна історія у цифровому світі») ².

Основна робота конференції відбувалася на пленарних засіданнях. Протягом трьох днів до обіду відбувалося два блоки по 7 паралельних засідань з 3–4 доповідями (тобто в кожному блоці представлялося приблизно 28 доповідей) і один такий блок — після обіду. Перед учасниками постав непростий вибір, на яке із засідань піти. Хоча більшість доповідей і є записаними на диску, який отримали учасники конференції, проте майже кожен доповідач робив мультимедійну презентацію, багато хто представляв уривки з аудіо- і відеоінтерв'ю, що надавало доповіді неповторності, яку не побачиш і не відчуєш, читаючи сухий текст.

Цікавими були теми аналізу та інтерпретації усних інтерв'ю, публікації, використання усної історії в музейних експозиціях, а також можливості використання фотографій у процесі інтерв'ю. Алессандро Портеллі, говорячи про публікацію книжки з використанням усних інтерв'ю, підкреслив важливість включення до неї як додатку диска із записом аудіоінтерв'ю, бо книжка дає аналіз, а аудіо — репрезентативність та емоції. Перед публікацією Портеллі надсилав оповідачу не роздрукований текст, а касету із записом інтерв'ю і цитати, які він збирається використати, додаючи супровідного листа, в якому пояснює, чому не редагує мову оповідача чи його говірку (діалект). Якщо оповідач наполягає на редагуванні, то Портеллі або приймає це, або продовжує переговори.

Серед доповідей про використання фотографій виділимо повідомлення Енріке Маргінеса з Мексики, який використовував фото як додатковий стимул пам'яті. Вивчаючи щоденне життя міст і містечок Мексики першої половини ХХ ст., він спершу інтерв'ював старших людей, а потім показував їм фотографії, після чого оповідачі пригадували нові деталі та історії, пов'язані з об'єктами, зображеними на фото. Натомість канадці Александр Фронд і Анжела Тіссен у своєму міждисциплінарному проекті усної історії «Місцева культура та різноманітність у канадських преріях» («Local culture and diversity on the Canadian prairies») за гасло взяли приказку «Одне фото варте десяти тисяч слів», а за основу — фотоінтерв'ю, тобто просили своїх оповідачів, жителів прерій, вибрати 10 довоєнних фотографій, описати, де вони їх зберігали, як використовували до цього часу, чому обрали саме ці фото, і вже потім просили розповісти пов'язану з цими фотографіями історію. Таким чином дослідники отримали 600 інтерв'ю.

Застосування усної історії в музейних експозиціях справді дає дуже багато можливостей, які, однак, часто пов'язані із вкладенням значних коштів. Цікавим виявився досвід Австралійського музею Голокосту, в якому на початку його діяльності екскурсоводами були люди, які пережили Голокост (переважно в дитинстві). Кожен з них розповідав юним відвідувачам свою історію у доступний для дітей спосіб. На запитання із зали, чому ці свідки жакливіх подій погодилися бути екскурсоводами, доповідачка відповіла, що ці люди відчували провину перед загиблими за те, що вони живі, а інші — померли. Це була їхня своєрідна сплата данини невинним жертвам.

Крім пленарних засідань, що проходили за строго визначеним регламентом під опікою головуючого, у рамках конференції була можливість неофіційних зустрічей дослідників у різних групах за інтересами. Серед запропонованих організаторами тематик були такі, як: архівування усної історії, корпоративна історія, історія навколишнього середовища, фільм і відео, людські права і їх захист, незалежні дослідники, історія праці, життєві історії, місцева історія, міграція й етнічність, пам'ять автохтонного населення (аборигенів), мультимедіа та цифрові історії, музеї, асоціації усної історії, релігійні традиції, пам'ять про війни, репресії та насилля, наука і науковці, візуальне та креативне мистецтво (*creative art*), «терапія» спогадами. У групах за інтересами дослідники, зацікавлені певною проблематикою, мали змогу познайомитися, обмінятися електронними адресами, домовилися про контакти та поширення інформації про свої дослідження, книжки, майбутні конференції тощо.

Конференції завжди дають можливість не лише виголосити свою доповідь і представити проект в процесі роботи або вже досягнути результати, послухати інших та обмінятися думками під час дискусій, але й познайомитися з цікавими людьми. Україну пам'ятають і нею цікавляться. Так, д-р Роберт Перкс (куратор усної історії, Британська бібліотека), проф. Александер фон Плато (куратор проекту усної історії про примусових робітників у Німеччині), проф. Алессандро Портеллі були учасниками однієї з перших в Україні конференцій з усної історії у Львові 1994 р. і розпитували про сучасний стан української усної історії. Професор Фунсо Афоляян із США, нігерієць за походженням, досліджує феномен нігерійця Сандея Аделаджу, засновника відомої в Україні, а особливо у Києві, церкви «Посольство Боже». Фелікс Вемгоер із Віденського університету працює над своєю докторською дисертацією про порівняння українського і китайського голодоморів.

¹ Call for papers "Dancing with memory: Oral History and its audiences" // <http://www.une.edu.au/ioha2006/call%20for%20papers.html>.

² Master classes // <http://www.une.edu.au/ioha2006/master%20classes.html>.